

LAUKON OMISTAJIA JA TOTTIJÄRVI

Näillä muinaisen Suur-Pirkkalan ydin-alueilla on säilynyt mittava määrä erilaista tietoa seudun elämästä ja lapinkäynnistä aina 1200-luvulta asti. Suur-Pirkkalan asukkaat asuivat näillä Pyhäjärven rantamailla luontaistaloudessa. Miehet laajensivat eräalueitaan, nousivat mahtiin verottajina, suurliikemiehinä ja tunnettiin kaukana jopa Lapin perukoilla asti, lapinkävijöinä.

Tähän aikakauteen ulottuu Laukko sen varhaisin tunnettu omistaja ja sen mukana Tottijärvi.

Tiedot kertovat, että Suur-Pirkkalan ehkä tunnetuin pirkkalaispäällikkö ja lapinkävijä Matti Kurki liittyy Laukoon. Milloin ja missä hän on syntynyt ja minä vuonna hänen elämänsä on päättynyt, ei ole selvitetävissä Tiedetään, että hänen asuinpaikkansa oli 1274 No-kiassa ja on asunut Laukossa 1277. Matti Kurki oli äveriästä talonpoikaissukua ja

häntä pidetään vanhimman Kurki-suvun kantaisänä, Laukon omistajana.

Matti Kurki ja Kurki-suku vaikutti Laukossa ja sen ympäristössä satoja vuosia aina Ruotsinvallan loppuun saakka. Suku kehittyi vaikutukseltaan niin mahtavaksi, että eräät suvun jäsenistä olivat aikakautensa vaikutusvaltaisimpia edustajia koko Ruotsi-Suomen valtakunnassa. Kurki-suku oli yksi Suomen neljästä aatelissuvusta, jotka vaikuttivat jo keskiajalla. Nimet Kurki, Horn, Tavast, Särkilähti mainitaan aatelissukuina. Oliko Kurki-suku mahtavin? Ajatusta voi pohtia, kun seuraa suvun vaiheita Laukon ulkopuolelle. Ei riitä, että monet suvun jäsenistä olivat ajallaan valtaneuvoksina päättämässä maan asioista, vaan joissakin tapauksissa itse kuningatar järjesti jollekin suvun edustajalle häät tai toimi sylikummina. Eräessä vaiheessa suvulla oli läänityksinä eri puo-

lilla Suomea valtavat maa-alueet nautinta-
taoikeuksineen. Usein oikeudet siirtyi-
vät seuraavalle sukupolvelle.

Toisaalta esille tulee suvun vaikutus
paikallisen talonpoikaisväestön arkiseen
elämään. Voidaan perustellusti sanoa,
että Vesilahden, mutta ennen kaikkea
Tottijärven, sen kahdeksan itsenäisenä
säilyneen tilan, lukemattomien torppien
ja mäkitupien elämä on ollut torpparin
eli "taksvärkkärin" (dagsverkare=päivä-
työläinen) elämää kartanoiden varjossa.
- Miksi maininta "kartanoiden"?

Laukon lisäksi Kurki-suvun omistuk-
sessa oli satoja vuosia myös Tottijär-
ven kartano, jossa asui osa suvun jäse-
nistä. Maat olivat yhdessä ja yhdessä
ne siirtyivät aikoinaan uusille omista-
jille ja suvuille: Törngren, Hallonblad,
Standertskjöld. Vasta 1900-luvun alussa
kartanoiden vaiheet erosivat. Kuuluisien
Laukon torpparilakkojen jälkeen tapahtui
suuria muutoksia. Monet torpat itsenäis-
tyivät itsenäisiksi tiloiksi ja entinen
torpparisuku jäi siihen, mutta osa näis-
tä suvuista joutui hädettänyt lähtemään
pois kohti tuntematonta. Itse Tottijär-
ven kartanon jäljellä olevat maat pals-
totettiin ja myytiin. Laukko siirtyi
kaupan kautta Haarla-suvulle, jolta
sen osti tilan nykyinen omistaja Juhani
Lagerstam.

Missä on sitten Laukko ja tuo entinen
Tottijärven kartano, jonka päärakennus
on palanut 1918 ja muutkin rakennukset
ovat hävinneet?

Historiastaan rikas Laukon kartano
sijaitsee Vesilahdella Pyhäjärveen pistä-
vän noin neljä kilometriä pitkän Hin-
salanniemen tyvessä laajojen peltojen
keskellä. Tänään sen mahtavat vaaleat
rakennukset huokuvat arvokkuutta kau-
niissa järvimaisemassa. Se on nähtävyys,
jonka matkaaja voi todeta. 1928 raken-
netun komean päärakennuksen eteisaulan
seinässä ovat vielä nähtävissä useat
Kurki-suvun jäsenet ja isännät mahtavina
maalauksina. Jälkipolvi on arvostanut
historiaa.

Tottijärven kartano on kadonnut. Sen
paikka ja osa perustuksista on nähtävissä
lähellä Tottijärven nykyistä kirkkoa.
Lähellä kirkkoa on järvi Tottijärvi.
Siihen työntyy niemi, jonka tyvessä kum-
pareella kasvaa monilajikkeinen, ikivan-
ha puusto. Se on kartanon paikka, jonne
nykyiseltä maantieltä johtaa entisen
päärakennuksen eteen tammikuja.

Näistä asioista kertoo osaltaan ty-
pistetyt sukuselvitykset, joissa henki-
löiden kohdalla erinäisiä hajatietoja.

->

Erikki Ranto:

LAUKON OMISTAJIA JA TOTTIJÄRVI

KURKI-suku (lyhenneelmä)

1200-luku

Muinaisen Suur-Pirkkalan lapinkävijä

MATTI KURKI

Asui Nokialla 1274
Laukossa 1277

Vanhin Kurki-suvun
haara

Satakunnan laamanni

JAAKKO (JEPPE) KURKI

k. n. 1455

Noin 1416 oli Juho Anundinpoika,
joka oli mahdollisesti vanhimman
KURKI-suvun viimeinen miespuoli-
nen jäsen ja arkkidiakoni, perus-
tanut Pyhän Johanneksen alttarin
Turun tuomiokirkkoon ja määrännyt
Laukon ja Tottijärven alttarin yl-
läpiämiseen.

Kurki-suvun haara

TYTAR oo NIILO SVÄRD (Otti nimen KURKI, kotoisin Liivinmaalta)

JAAKKO (JEPPE) KURKI oo KAARINA DJEKN

KLAUS KURKI oo ELINA STENBOCK

ANNA

Ylisen Satakunnan tuomari
n 1400-1500 -luku

Keskimmäinen

ARVID KURKI
s Laukossa 1464-hukkui 1522
Turun piispa

PIETARI KURK

Kustaa Vaasa
ja VAASA-suku

ELINA oo KNUT EERIKINPOIKA NÄS-KURKI
n.1470-1532 -1537

	<u>BIRGITTA</u> Abbedissa Naantalin luostari k 1577	Tukholman linnan päällikkö Hämeen käskynhaltija tuomari (peri enonsa Arvid Kurjen omaisuuden, tiloja Virroilla, Ruovedellä jne.)	<u>JUHO KURKI (vanhempi) oo INGEBORG TOTT</u> 1503-1578	
VAASA-suku	haara	Viipurin linnanvouti <u>KNUT KURKI oo BRITA GYLTA</u> n.1540-1598	"Tottijärven ja Anolan herra" sotapäällikkö Narvan käskynhaltija kihlakunnan tuomari laamanni	<u>AKSELI KURKI</u> 1555-1630 oo 1. <u>KATARINA BOIJE</u> (Kankaisten haara) 2. <u>Kristiina Han-</u> <u>nuntytär</u>
Nuijasota	Kurki-suvun	Linnanpäällikkö Turun hovioikeuden presidentti valtaneuvos	<u>JUHO KNUUTINPOIKA KURKI</u> 1590-1652 oo 1. <u>MÄRTA OXENTJERNA</u> 2. <u>SOFIA DE LA GARDIE</u> 3. <u>KRISTINA HORN</u>	
30-vuotinen sota Kristina kunin- gatar	Nuorin		<u>KNUT JUHONPOIKA KURKI</u> 1622-1690 (nuorempi)	<u>GUSTAV KURKI</u> 1624-1689
Iso reduktio 1680 nälkävuodet				Sotapäällikkö kamariherra maaherra valtiopäivämies oppinut mies !
Pohjansota Isoviha				<u>GABRIEL KURKI</u> 1630-1712 Haudattu Vesilahden kirkkoon oo 1. <u>Kristina</u> <u>Stenbock</u> (Kuningatar pi- ti häät) 2. <u>BEATA KAGG</u>
				-Tottijärven saarnahuoneen perustaminen 1662 (suomenkielinen perustamisasiakir- ja säilynyt) -Köyhyys Laukon ja Tottijärven kartanois- sa. -Laukon palo 1704 -Käytössä oleva kirkonkello v:lta 1703

KNUT KURKI

1667-1709
oo KATARINA STIERNHÖÖK

Sotilas AXEL STAF KURKI

(haav. Narvan 1698-1704
taistelussa) (v.likummina kuningatar
Hedvig Eleonora)

oo 1. ANES SOFIA von LUTZOW
k. Laukossa 1745

(1727 Laukossa 16 torppaa)

GABRIEL KURKI

KURKI-suku siir-
tyi vähitellen
Ruotsiin

AXEL GUSTAF KURKI
1695-1740

oo MARGARETA TOTT

Vaasan hovioikeuden
ja myöh. Götan hovi-
oikeuden presidentti

ARVID FREDRIK KURKI
1735-1810

oo HEDVIG ULRICA von NOLCKEN

(tuli kartanoiden omistajaksi 1800.

Laukossa ja Tottijärvellä torppia 65)

Laukko oli sukuperintötila=fideikomissi

GABRIEL FREDRIK KURKI
1697-1754

KNUT KARL KURKI
1700-1732

oo SOFIA JULIANA
DETTLOFSSON BARS

k 1730

Ruotsinvallan
aika loppuu

AXEL GUSTAF KURKI
1728-1800 naimaton

-Uusia torppia 1747-1772(yhteensä 49 torppaa)

-Laukon ja Tottijärven kartanoiden maanmittaus

1773, toteuttajana Daniel Hall; maat vuokrattuna

-Tottijärven kellotapulien rakentaminen, torppa-
rinpoika Mikko Lavander 1773

SOFIA JULIANA
1730-1763

oo KARL KNORRING

Nokian ja Viikin
kartanot

Suomen sota
1808-1809

Laukko ja Tottijärvi
siirtyi sukulaiselle,
joka oli syntynyt ja
kuoli Ruotsissa

CLAES ARVID KURKI
1769-1834

Laukon ja Tottijärven kartanot myytiin Johan Agapetus Törngrenille
1.6.1817. Hinta " 75 000 hopearuplan kauppahinnasta - 9 tynnyriä
kultaa = 150 000 pankkoriksiä - vastaten noin 150 milj. markkaa "
(vuoden 1963 rahanarvon mukaan)

TÖRNGREN-suku (lyhennelmä)
Laukon ja Tottijärven omistajana

Venäjänvallan
aika

Arkkiatri ja ritari

JOHAN AGABETUS TÖRNGREN

1772-1859 (Haudattu Tottijärven kirkon itäpäädyssä
olevaan sukuhautaan. Hautaa hoitaa Nokian srk)

Kansan suussa "professorin aika"

oo EVA AGATHA HELSINGBERG
183-1849 (Haudattu Tottijärvelle)

Suomen autonomia

Tottijärven kirkon rakentaminen:

- kirkonkokous 8.9.1833, maa-alueen luovutus ja "minulle ja perheelleni yksityisesti pidätetty hautapaikka ...Tottijärven uuden kirkon itäisessä kulmassa"
- hautapaikka vihittiin 8.10.1837
- C.L.Engel kirkon piirustukset 27.2.1836
- kirkko vihitty 1.1.1840

Elias Lönnrot Törngrenien kotiopettaja
1802-1884

Torpparinpojat Karl Bergstad ja Johan Helenius olivat Kalevalan puhtaaksi kirjoittajia.

JOHAN TÖRNGREN
1811-1834 Tukholmassa

EVA TÖRNGREN
1813-1834 (Haud. Tottijärvelle)

ADOLF TÖRNGREN
1824-1895
tamperelainen teollisuusmies,
Nuutajärven, Nokian, Laukon
ja Tottijärven omistaja
Tampereen Pellava ja Rauta-
teollisuus Oy
oo SOFIA CHARLOTTA IDESTAM
1830-1916

1860-luvun
pula-aika

vararikko

Laukko ja Tottijärvi myytiin (kiinnekirja 9.9.1870)

HALLONBLAD

ostaja suurmaanomistaja HERMAN HALLONBLAD
lahjoittaja 1825-1894

oo ELISABETH SIITONEN
1831-1907

(Tottijärven koulun perus-
taja 1871, viljamaksiini
1873)

Myi tilat jo 5.9.1872 kenraaliluutnantti Carl August Standertskjöldille.

Vapaaherra
kenraaliluutnantti

CARL AUGUST STANDERTSKJÖLD *

1814-1885

- oo 1. FANNY AUGUSTA NYKOPP*
1829-1880
2. MARIA VIRCHAUS HUGEN
1857-

*(Haudattu Laukon Hautaniemessä
sijaitsevaan graniittiseen su-
kuhautaan, josta siirretty Hä-
meenlinnan hautausmaahan)

Vapaaherra
paroni

HERMAN SIGFRID STANDERTSKJÖLD-NORDENSTAM

1854-1934

oo CHRISTINA JOHANNA STANDERTSKJÖLD

Torpparikysymys ja Laukon lakot 1906-07

Vuoden 1918 tapahtumien yhteydessä Laukko poltettiin

Laki Vuokramaiden lunastusoikeudesta (15.10.1918)

101 torpastasta ja mäkituvasta syntyi
uusia tiloja

DAGMAR
1878-

CARL AUGUST MAURITS
1880-1907

GUSTF HERMAN
1880-1925

ROLF
1887-1953

Veljekset Gustaf Herman ja Rolf
ostivat Laukon ja Tottijärven
fideikomissitilat isältään 15.3.1923

Kauppaneuvos Rafael Haarla osti Laukon kartanon 22.11.1929. Tottijärven kartanon maat
palstotettiin.

Laukon kartanon nykyinen omistaja on Juhani Lagerstam

Lähteet:

Yrjö Raevuori: Laukon omistajia ja vaiheita
Hämeen Kirjapaino Oy, 1963

Nokian srk:n arkisto

Haastattelut

Suomen itsenäi-
syyden aika
6.12.1917

1. Alkuosa Akseli Kurjen Tottijärvellä tekemästä testamentista veljenpojalleen Juho Kurjelle 1624. (suomennos)

»Kaikille jaloille, jalosyntyisille jne. rehellisille hyvälle miehille, joille tämä avoin kirjeeni todistuksena tulee käsiin, tunnustan minä Akseli Kurki Anolasta, että vuonna 1624 Kristuksen syntymän jälkeen helmikuun 25 päivänä, ollessani tilallani Tottijärvellä mainittuna aikana, teen tiettäväksi, että kun Jumala kaikkivaltias ja lempeässä armossaan ei ole suonut minun saada rintaperillisiä, olen minä kehotanut ja valinnut tämän rakkaan veljenpoikani jalosyntyisen Juho Kurjen, Laukosta, rakkaaksi pojakseni, varsinkin kun hän nuoruudesta asti uskollisesti ja nöyrästi on osoittanut kuuliaisuutta, mitä hän tämän jälkeenkäin on luvannut noudattaa ja minulle osoittaa.

Tämän vuoksi olen vapaasta tahdostani ja mainitussa mielessä ja sen isällisen sydämen mukaan, jota häntä kohtaan tunnen, koska kaikkein korkein Jumala ei ole minulle rintaperillisiä siunannut, kuten edellä on kerrottu; minkä vuoksi ennen ketään muuta perillistäni olen hänet pojakseni valinnut, ja hänelle testamentannut kuolemani jälkeen kaikki osto ja panttitilani, olkoopa ne säterikartanoita tai muita

2. Alaikäisen kuningatar Kristinan puolesta tehdyn kauppakirjan osa, jolla kruunu myi Juho Kurjelle 11 rälssitilaa perintötalaksi Vehmaan pitäjässä 10.1.1644. (suomennos)

»Tämän vuoksi luovutamme Me ja meidän jälkeemme tulevat kunninkaat ja Ruotsin kruunu, edellä mainitut tilat ja omistamme ne mainitulle jalosukuiselle Juho Kurjelle, hänen puolisolleen ja perillisilleen taloineen, maineen, peltoineen, niittyineen, metsineen ja maineen, kaloineen ja kalavesineen, virttoineen, myllyineen ja myllynpaikkoineen, torppineen, torpanpaikkoineen ja kaikkine muine tiluksineen, märkää ja kuivaa, lähellä ja kaukana, mitään poistamatta siitä mitä tähän kuuluu ja laillisesti voidaan voittaa, nautittavaksi, viljeltäväksi ja säilytettäväksi ikuisena omaisuutena ja rälssinä, perintömaan luontoisena, ja jos niin tapahtui, että joku tai jotkut näistä tiloista Juho Kurjelta tai hänen perillisiltään jollakin oikeudella joutuisivat pois, sitoudumme me, meidän jälkeläisemme ja Ruotsin kruunu, antamaan hänelle tai heille yhtä hyvät talot veroineen ja tiluksineen kuuden viikon kuluessa sen jälkeen.»

3. Tottijärven saarnahuoneen perustamislupa 17.2.1662 suomenkielellisessä asussaan. Laukon isäntänä oli tuolloin Gabriel Kurki.

»Caicen sen aica, että Wesicansan Asuwaiset Totkijärfven Cartanon ymbärrillä, owadh caucana asuwaisedh Wesilahden Emäkirkosta, nimittäin 2. penikulma, on paha tulla emäkirkon sekä syksyllä että keväällä erinomaisesta, sen tähden on heidän achkera anomisens, että he siellä heidän tygönäns, saisit Jumalan palveluxen pidhettämäx. Että he saisit raketa yhden Tuwan, cusa pappi Jumalan palvelusta pidä taidhais; Nijn on heidän anomisens ylösotettu ja oikiaxi löytyy; caiken sen aika että he heidän waransa perästä, tahtowadh Her Henrich Jacobist surun pitä, Nijn ettei Reverendi Dni. pastoris samasa Pitäsä taicka Cappalaisen awut pidhä lyhettämän. Lupawadh myös caiken achkeruden cansa, sekä kirkon että papilan rakennuxesta eij itzens pois weta. Sen tähden annetan heille lupa ylös raketa yxi Tupa Kors-tenin cansa, cusa pappi Jumalan palveluxen pitä taita, ja sisällä saapi olla, sichen aikan cuin hän Jumalan Palveluxen wluostoimitta. Mutta neljänen päivän Joulust, päsiäisestä, Helundaista nijn myös surina ja corkeina Rucos Päivinä, pitä Wesican(san) tuleman Emäkirkoon, iolleij se tapahdu pitä Jumalan palveluxen heildä pois otettaman.

Tämän on Wesicansan asuwaisedh wluos luwannet, wahwistamme meidän kätten ala kirjoituxen cansa. Actum Laucko gård den 17 Febr. åhr 1662.

Johannes Elai Terserus Epi: Abo:

Martinus Stenius

Pastor Wesilaxensis

Gudmundus Rothovius.»